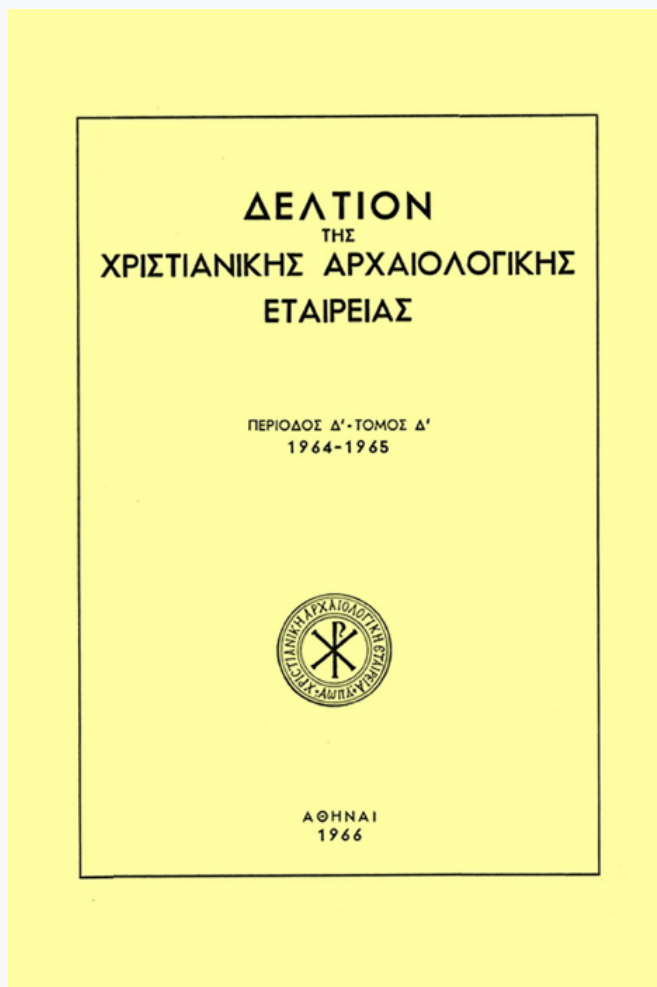

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 4 (1966)

Δελτίον ΧΑΕ 4 (1964-1965), Περίοδος Δ'. Στη μνήμη του Γεωργίου Α. Σωτηρίου (1881-1965)

Ο βυζαντινός ποιητής Χριστόφορος ο Μυτιληναίος

Θεόδωρος ΞΥΔΗΣ

doi: [10.12681/dchae.765](https://doi.org/10.12681/dchae.765)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΞΥΔΗΣ Θ. (1966). Ο βυζαντινός ποιητής Χριστόφορος ο Μυτιληναίος. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 4, 245–252. <https://doi.org/10.12681/dchae.765>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ο βυζαντινός ποιητής Χριστόφορος ο Μυτιληναίος

Θεόδωρος ΞΥΔΗΣ

Δελτίον ΧΑΕ 4 (1964-1965), Περίοδος Δ'. Στη μνήμη του
Γεωργίου Α. Σωτηρίου (1881-1965) • Σελ. 245-252

ΑΘΗΝΑ 1966

Ο ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ Ο ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ

Ὁ Χριστόφορος ὁ Μυτιληναῖος ἔζησε στὴν Κωνσταντινούπολη τὸν 11ο αἰ. μ.Χ. Ἐκεῖ ἔγραψε τὰ ποιήματά του. Φαίνεται πὼς θεωροῦσε καύχημά του τὴν καταγωγή του ἀπὸ τὴ Μυτιλήνη καὶ γι' αὐτὸ εἶναι γραμμένη αὐτὴ πάντα δίπλα στὸ ὄνομά του, καὶ διατηρήθηκε ἔτσι στοὺς αἰῶνες ἀναπόσπαστη ἀπ' αὐτό.

Θ' ἀναφέρουμε πρῶτα ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὰ δίστιχα ἐπιγράμματα, πού περιέχονται στὰ Μηναῖα καὶ σὲ ἄλλα Λειτουργικὰ βιβλία, ἀνήκουν στὸν βυζαντινὸ αὐτὸν ποιητὴ.

Καὶ ἄλλοι παλαιότεροι καὶ νεώτεροι ἀπὸ τὸν Χριστόφορο ἔγραψαν ἐκκλησιαστικὰ ἐπιγράμματα, πρωτύτερα καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸν 11ο αἰ. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιγραμμάτων, πού ἀναφέρονται σὲ ἁγίους πρὶν ἀπὸ τὸν 11ο αἰ., δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὅλων ἀνεξάιρετα ποιητὴς ὁ Χριστόφορος. Βέβαια, ἓνα πλῆθος ἀπὸ αὐτὰ εἶναι δικὰ του.

Θὰ σημειώσουμε ὅτι ὁ Antonio Rocchi ἐξέδωκε στὰ 1887 στὴ Ρώμη ποιήματα τοῦ Χριστοφόρου, πού περιλαμβάνονται στὸν κώδικα Ζ. α. XXIX τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς τῆς Κρυπτοφέρρης, ἔχοντας ἐπίσης ὑπ' ὄψη του καὶ τὸν Βατικανὸ ἔλλ. κώδικα 1357. Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου εἶναι : «Versi di Cristoforo Patrizio editi da un codice della monumentale Badia di Grottaferrata».

Πληρέστερη κριτικὴ ἐκδοσὴ ποιημάτων τοῦ Χριστοφόρου τοῦ Μυτιληναίου ἔκανε ὁ Eduard Kurtz : «Die Gedichte des Christoforos Mytilenaios» (Λειψία 1903). Περιέχει 145 ποιήματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀρκετὰ εἶναι ἀποσπασματικὰ ἢ ἀκρωτηριασμένα.

Τὰ θρησκευτικὰ ποιήματα τοῦ Χριστοφόρου ἔχουν ἐξάαιρετὴ περιεκτικότητα καὶ δονοῦνται ἀπὸ συναισθηματικὴ ἀνάταση. Ἔχουν ἐμμονὴ στὸ δοσμένο θέμα καὶ κάνουν σοφὴ ἐπιλογὴ τῶν σημείων ἐκείνων, πού ἔχουν ποιητικὸ νόημα βαθύτερο. Ἀπὸ τὰ ἐπιγράμματά του θ' ἀναφέρουμε μόνον τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας, πού ἀποτελοῦν ἓνα ἀξιομνημόνευτο σύνολο, πού τὸ βρίσκουμε στὸ «Τριώδιον».

Στις τρεῖς πρῶτες ἡμέρες τῆς Ἑβδομάδας τῶν Παθῶν :

Σώφρων Ἰωσήφ δίκαιος καάτωρ ὦφθη
καὶ σιτοδότης ὦ καλῶν θημωνία !

(Ὅρθρος Μεγ. Δευτέρας).

*Τρίτη μεγίστη παρθένους δέκα φέρει,
νίκην φερούσας ἀδεκάστου Δεσπότη.*

(Ὅρθρος Μεγ. Τρίτης).

*Γυνὴ βαλοῦσα σώματι Χριστοῦ μύρον
τὴν Νικοδήμου προῦλαβε συμρναλόην.*

(Ὅρθρος Μεγ. Τετάρτης).

Στὸν ὄρθρο τῆς Μεγ. Πέμπτης τρία ἐπιγράμματα :

*Νίπτει μαθητῶν ἐσπέρας Θεὸς πόδας,
οὐ πὸς πατῶν ἦν εἰς Ἐδὲμ δειλῆς πάλαι.*

(Εἰς τὸν Ἱερὸν Νιπτῆρα).

*Διπλοῦς ὁ Δεῖπνος· Πάσχα γὰρ νόμον φέρει.
Καὶ Πάσχα καινόν, αἷμα, σῶμα Δεσπότη.*

(Εἰς τὸν Δεῖπνον).

*Τί δεῖ μαχαιρῶν, τί ξύλων, λαοπλάνοι,
πρὸς τὸν θανεῖν προθύμον εἰς κόσμον λύτρων ;*

(Εἰς τὴν προδοσίαν).

Στὸν ὄρθρο τῆς Μεγ. Παρασκευῆς δύο ἐπιγράμματα :

*Ζῶν εἰς Θεὸς σὺ καὶ νεκρωθεὶς ἐν ξύλῳ,
ὦ νεκρὸ γυμνὸ καὶ Θεοῦ ζῶντος Λόγε.*

(Εἰς τὴν Σταύρωσιν).

*Κεκλεισμένας ἤνοιξε τῆς Ἐδὲμ πύλας,
βαλῶν ὁ ληστής κλεῖδα τὸ «μνήσθητί μου».*

(Εἰς τὸν εὐγνώμονα ληστήν).

Καὶ τοῦ Μεγ. Σαββάτου :

*Μάτην φυλάττεις τὸν τάφον, κουστωδία·
οὐ γὰρ καθέξει τύμβος ἀδοξωτῶν.*

(Ὅρθρος Μεγ. Σαββάτου).

Ἐπίσης ὑπάρχουν καὶ ἄλλα δίστιχα ἐπιγράμματά του στὰ Μηναῖα, καθὼς καὶ ἄλλα ποιήματά του μὲ διαφορετικὸ ἀριθμὸ στίχων, ἀναφερόμενα σὲ ἑορτὲς τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως «Εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ» (στίχοι 35), «Εἰς τὸν ἅγιον Συμεῶν τὸν Στυλίτην» (στίχοι 4), «Εἰς τὴν Ὑπαπαντήν» (στίχ. 6), «Εἰς τὸν Λάζαρον» (στίχ. 8) κλπ.

Σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ποιήματά του «Εἰς τὸν ἐν μέσῳ τῆς ὀροφῆς τοῦ Ὁάτου

Σωτῆρα, κάτω βλέποντα» (στίχοι 6) δείχνεται ἡ θεοσέβεια, ἡ εὐλάβεια καὶ ἡ κατάνυξη τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοῦ ποιητῆ. Ἀπευθύνεται στὸν Παντοκράτορα τοῦ Ὁσίου, ποῦ ἦταν πολυτελὴς οἰκοδομὴ στὰ βασιλικά παλάτια τοῦ Βυζαντίου καὶ εἶχε στέγη θολωτὴ σὲ σχῆμα αὐγοῦ. Στὸ παλάτιο τοῦ Ὁσίου συνῆλθε στὰ 680 ἢ 7' Οἰκουμένη Σύννοδος. Οἱ στίχοι 1 - 4 :

*Δοκεῖς προκύπτων καὶ βλέπων γῆν ὑπόθεν
ἔτοιμος εἶναι καὶ κατελθεῖν, εἰ δέοι,
ψυχὴν προθύμως τὴν φιλάνθρωπον πάλιν
ὑπὲρ προβάτων ὡς πάλαι θύσων λύτρον.*

Ὁ Χριστόφορος ὁ Μυτιληναῖος ὑπῆρξε πολυγραφώτατος. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς θρησκευτικούς στίχους του, πολὺ ἐνδιαφέρον ἔχουν καὶ τὰ ἄλλα ποικίλα σὲ περιεχόμενο καὶ διάθεση ποιήματά του. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ περιέχονται στὴν ἔκδοση Eduard Kurtz καὶ παρουσιάζουν προβλήματα φιλολογικὰ καὶ ἱστορικά. Ἄλλα εἶναι ἐπιτάφια ἐπιγράμματα, ἄλλα εἶναι ἀφιερωμένα σὲ φίλους, ἄλλα σὲ ἱερωμένους, σὲ βασιλεῖς, ἄλλα εἶναι αἰνίγματα, ἄλλα σατιρικά κλπ.

Ἰδιαίτερη συγκίνηση ἀναδίνουν τὰ ποιήματα ποῦ ἔγραψε σὲ προσφιλεῖ οἰκογενειακά του πρόσωπα, μὲ τὴ θλιβερὴ ἀφορμὴ τοῦ θανάτου. Θὰ σταθοῦμε σὲ κάποια ἀπ' αὐτά.

Ἀπὸ τοὺς 38 στίχους «Εἰς τὴν μητέρα Ζωὴν τελευτήσασαν» ἀποσπῶ τέσσερες χαρακτηριστικούς. Τὸ ποίημα ἀνήκει στὸν χῶρο τῆς πιὸ ἀυθόρμητης καὶ ἀφωσιωμένης στοργῆς :

*Τῆσδε δέμας μαλακὸν κεῖται ὀλίγη ἐνὶ χώρῃ (στίχος 3).
Ἔμοι, μήτηρ ἐμή, ὅτι σὸς παῖς, ὃν φιλέεσκες (στίχ. 7).
Ἔ πόσα μοι ἐπέτελλες, ὅσα ψυχὴν ὀνίνησιν (στίχ. 11).
Ἔχετο ἐκ φθαρτοῦ φίλη μήτηρ βιότοιο (στίχ. 19).*

Ἀπὸ τοὺς 12 στίχους «Εἰς τὸν πατέρα λυπούμενον καὶ θρηνοῦντα» γιὰ τὸν θάνατο τῆς μητέρας τοῦ ποιητῆ παίρνουμε τοὺς 1 - 5. Ἀναζητοῦν τὴν τρισέβαστη μορφή τῆς μητέρας, ὅπως ἦταν στὴ ζωή :

*Τί, πάτερ, αὐτὸς ἄσχετον πενθῶν κάθη
λοῦων σεαυτὸν δακρῶν καταγίσι ;
Μήτηρ γὰρ ἡμῶν, κὰν παρήλθεν ἐκ βίου,
λαλεῖ δὲ μὴ παροῦσα μὴδ' ὄρωμένη,
ἠχοῦς λαλιὰν ὡσπερ ἐκμιμουμένη.*

Οἱ στίχοι 1 - 3 ἀπὸ τὸ θρηνητικὸ ποίημα «Εἰς τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννην», τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖται ἀπὸ 80 στίχους, διατηροῦν ἐνθερμο τὸ ἀδελφικὸ φίλτρο. Εἰδωλοποιεῖται τὸ πολυφιλητὸ πρόσωπο τοῦ πεθαμένου ἀδελφοῦ :

*Ἄδελφέ, κείσαι, σβέννυσαι δὲ καὶ τάφω,
ἀλλ' ἐξανάπτεις θλίψεως ἐμοὶ φλόγα,
σφοδρῶς ὑπεισδύνουσαν εἰς τὴν καρδίαν.*

Δύο ποιήματά του ἀφιέρωσε ὁ ποιητὴς «Εἰς τὴν ἀδελφὴν Ἀναστασὴν τελευτήσασαν». Τὸ δεύτερο «ἐπὶ τῇ ἐκφορᾷ αὐτῆς» εἶναι ἓνα τετράστιχο. Ὁ οἰκογενειακὸς κύκλος μέσα στὰ θρηνητικὰ αὐτὰ ποιήματα εὐρύνεται ἀπὸ τὴν ἀφορμὴ τοῦ θανάτου. Καὶ ἐκφράζεται ἡ χριστιανικὴ πεποίθηση ὅτι ὁ θάνατος εἶναι μετὰβαση σὲ ἄλλη ζωὴ, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ παραλείπεται ἡ θλίψη ἀπὸ τὸν ὀριστικὸ ἀποχωρισμὸ προσφιλῶν προσώπων :

*Ἴδου λιποῦσα τὸν σὸν οἶκον ἐκφέρῃ,
οἶκον κατοικήσουσα πικρὸν ἐκτόπως,
κἂν ὁ γλυκασμοῦ καὶ χαρᾶς πλήρης τόπος
τὸ σὸν, θεῶ πέποιθα, πνεῦμα λαμβάνῃ.*

Ἀπὸ ἄλλη ομάδα ποιημάτων του, ἓνα τετράστιχο «Εἰς τὴν βίβλον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τὴν λεγομένην Μαργαρίται» ἀποπνέει τὸν ἀπόλυτο θαυμασμὸ τοῦ ποιητῆ, ποῦ ἐξωτερικεύεται μὲ τὴν πιὸ ἀληθινὴ λιτότητα στὴν ἔκφραση :

*Ναί, μαργαρίται χειλέων σῶν οἱ λόγοι,
οὐκ ἀσχένας κοσμοῦντες, οὐ στέργων πλάτη,
μορφὰς δὲ μᾶλλον, Ἰωάννη, τὰς ἔσω·
ψυχῶν γάρ εἰσι κόσμος, οὐχὶ σωμάτων.*

Γεμάτοι οἰκειότητα καὶ προσήλωση εἶναι οἱ 53 στίχοι τοῦ «Εἰς τὸν μοναχὸν Νικήταν τῶν Συνάδων» :

*Ἡ ζωσα πολλοῖς ἐν πόλει γνώσις πάλαι
ἐν σοὶ μόνῳ ζῆ καὶ σαλεύει, Νικήτα (στίχ. 1 - 2).
Ἄρμοττε τοίνυν τὴν σοφὴν σύριγγά σου
καὶ πάντας ἔλκε τοῖς λόγοις, λόγων φίλε (στίχ. 7 - 8).*

Λεπταίσθητα εἶναι τρία ἄλλα ποιήματά του. Τὸ πρῶτο «Εἰς τὴν ἀράχνην», ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ 111 στίχους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τέσσερες μόνο ἀποσποῦμε, τὸ διακρίνει ἄκρα παρατηρητικότητα :

*ᾧ πῶς τὸ νῆμα λεπτότατον καλλύνει
καὶ πῶς τὸν ἰστόν εὐπρεπέστατα πλέκει (στίχ. 71 - 72).
ᾧ πῶς συνάπτει ταῖσδε ταῖς γραμμαῖς ἅμα
καὶ ρομβοειδὲς καὶ σκαληρὸν εὐτέχνως (στίχ. 86 - 87).*

Τὸ δεύτερο εἶναι τὸ ἐξάστιχο «Εἰς τὸν χαλκοῦν ἵππον, τὸν ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ τὸν πρόσθιον πόδα ἡρμένον ἔχοντα», ποῦ ἔχει πολλή παραστατικότητα. Ὁ ποιητὴς ζωντανεῦει στὰ μάτια τοῦ ἀναγνώστη τῶν στίχων του τὸ χάλκινο ἄλογο τοῦ ἵπποδρόμου, ποῦ τὸ περιγράφει μὲ τόση ἀδρότητα :

*Ἐμπνους ὁ χαλκοῦς ἵππος οὗτος, δὴ βλέπεις,
ἔμπνους ἀληθῶς καὶ φοιμάζεται τάχα
τὸν πρόσθιον δὲ τοῦτον ἐξαίρων πόδα
βαλεῖ σε καὶ λάξ, εἰ παρέλθοις πλησίον.
Δραμεῖν καθορμᾶ· στήθι, μὴ προσεγγίσης,
μᾶλλον δὲ φεῦγε, μὴ λάβῃς τὸ τοῦ λόγου.*

Τὸ τρίτο εἶναι ἓνα ἐφτάστιχο ποίημά του μὲ τὸν τίτλο «Αἶνιγμα εἰς τὰς ἐν τῷ ὀρολογίῳ ὥρας». Τὸ ποίημα ξεχωρίζει γιὰ τὴν πολλή του χάρη καὶ τὴ διάθεση τοῦ εὐρήματος :

*Ἡμεῖς ἀδελφαὶ γνήσιαι ψυχῶν δίχα
ἄλλη μὲν ἄλλης τῷ χρόνῳ πρεσβυτέρα,
ἴσαι δὲ πᾶσαι τοὺς διαύλους τῶν χρόνων
αἷ καὶ καλοῦμεν οὐκ ἀνοίγουσαι στόμα,
βαδίζομεν δὲ μὴ πόδας κεκτημέναι.
Ἐνταῦθα σοι λαλοῦμεν, ὡς ὄραν ἔχεις,
καὶ πανταχοῦ πάρεσμεν, εἰ σκοπεῖν θέλεις.*

Ὁ Χριστόφορος ὁ Μυτιληναῖος εἶχε συνδεθῆ μετρεῖς ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου : Μιχαὴλ Δ' τὸν Παφλαγόνα, ποῦ ἐβασίλευσε ἀπὸ τὸ 1034 - 1041, Μιχαὴλ Ε' τὸν Καλαφάτη, ποῦ ἐβασίλευσε μερικoὺς μῆνες στὰ 1042, καὶ τὸν Κωνσταντῖνο Θ' τὸν Μονομάχο, ποῦ ἐβασίλευσε ἀπὸ τὸ 1042 ἕως τὸ 1055.

Ὁ ποιητὴς ἔλαβε πολλὰ ἀξιώματα. Ἐγίνε ἀνθύπατος καὶ πατρικιος. Ὅμως πολλές φορές στοὺς στίχους του ὑπῆρξε αὐστηρὸς καὶ ἀδυσώπητος στὶς ὑπερβολὲς τῶν αὐτοκρατόρων. Αὐτὸ φαίνεται στοὺς 28 στίχους, ποῦ ἔχει ἀφιερῶσει ὁ Χριστόφορος «Εἰς τὸν ἀποβασιλέα Μιχαὴλ τὸν Καλαφάτην». Στoὺς στίχους του καθρεφτίζεται ὅλη ἡ ἐξαθλίωση τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Ε', ποῦ τὸ τέλος του ὑπῆρξε οἰκτρὸ. Τὸν ὀνομάζει ὁ ποιητὴς «ὀλκαδοπιττωτὴν», δηλαδὴ ποῦ πισσώνει πλοῖα. Παίζει χαριτωμένα ὁ ποιητὴς μὲ τὸ παρεπώνυμο Καλαφάτης τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Ε' :

*Μέλλεν ἄρα τριτάλαινα πόλις Βύζαντος ιδέσθαι
ὀλκαδοπιττωτοῦ . . . (στίχ. 1 - 2).
Κεῖται δ' ἐν διαπέδῳ μέγα ἄθλιος, ὃς πρὶν ἄνασσειν (στίχ. 26).*

Σὲ πολλὰ ποιήματά του ὁ Χριστόφορος σαρκάζει διάφορα φαινόμενα

ἄξια εἰρωνείας καὶ ψόγου. Ὁ ἔλεγχός του «Πρὸς τὸν μοναχὸν Ἀνδρέαν, ὅστ᾽ ἰδιωτῶν ὡς ἁγίων λείψανα ἐξωνούμενον . . .» (στίχοι 135) εἶναι ἀξιοσημείωτος, καθὼς μὲ τὸ ποίημα αὐτὸ κατακρίνεται ἢ πανουργία καὶ ἢ ἀγυρτεία τοῦ μοναχοῦ αὐτοῦ, πού ἔτρεπε τοὺς ἀπλοικοὺς ἀνθρώπους στὴ δεισιδαιμονία, παρουσιάζοντάς τους πλαστὰ ἱερὰ λείψανα :

*Θήκας δὲ πολλὰς λειψάνων θεῶν ἔχεις,
ὡς ἐξανοίγων τοῖς φίλοις σου δεικνύεις·
Προκοπίου μὲν μάρτυρος χειρὸς δέκα,
Θεοδώρου δὲ πεντεκαίδεκα γνάθους,
καὶ Νέστορος μὲν ἄχρι τῶν ὀκτῶ πόδας,
Γεωργίου δὲ τέσσαρας κάρας ἅμα (στίχ. 6 - 11).*

Σὲ ἄλλο ποίημά του «Εἰς τὴν τοῦ βίου ἀνισότητα» (στίχοι 37) ἔχουμε σκέψεις τοῦ ποιητῆ σχετικὲς μὲ τὴν ἀσυμμετρία πού παρουσιάζει κάποτε ἢ ἀνθρώπινη ζωὴ σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις, ὅταν φυσικὰ γι' αὐτὴ τὴν ἀνισότητα δὲν εὐθύνονται οἱ ἄνθρωποι :

*Πηλὸν μὲν εἶναι πάντας ἀνθρώπους ἕνα
καὶ χοῦν τὸν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ φύσιν μίαν,
τελεῖν δὲ πως ἄνισον αὐτοῖς τὸν βίον ; (στίχ. 2 - 4).
Ἐν μὲν χιλίοις πλουσίοις ἢ μυρίοις
εἰς δυστυχήσας συγκάτεισι τοῖς κάτω,
ἐν δ' αὖ πένησιν ἀθλίοις τρισμυρίοις
τρεις εὐπραγοῦσι καὶ γίνονται τῶν ἄνω (στίχ. 9 - 12).*

Τὰ ποιήματα αὐτὰ τοῦ Χριστοφόρου τοῦ Μυτιληναίου περιέχονται στὴν ἔκδοση Ed. Kurtz τῆς Λειψίας, ὁ ὁποῖος εἶχε περισσότερους κώδικες ὑπ' ὄψη του ἀπὸ τὸν Ant. Rocchi τῆς Ρώμης. Ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τὸν κώδικα τῆς Κρυπτοφέρρης, πού περισώζει πολλὰ ποιήματα τοῦ Χριστοφόρου, ὁ Kurtz εἶχε στὴ διάθεσή του 14 ἀκόμα κώδικες. Ἐκανε ἀντιβολὴ τῶν κωδικῶν αὐτῶν κ' ἔτσι συμπληρώθηκαν πολλὰ χάσματα τοῦ κώδικος τῆς Κρυπτοφέρρης.

Ὁ Σπυρ. Λάμπρος ἐδημοσίευσε ἐκτενῆ κριτικὴ γιὰ τὴν ἔκδοση αὐτὴ μὲ τὸν τίτλο «Τὰ ποιήματα Χριστοφόρου τοῦ Μυτιληναίου καὶ ἡ ἔκδοσις τοῦ Ed. Kurtz» («Νέος Ἑλληνομνήμων», τόμ. Β', 1905, σελ. 169 - 179).

Ἐνα ποίημα τῆς ἐκδόσεως Kurtz, τὸ 86ο, πού ἔχει τὸν τίτλο «Εἰς τὸν ἅγιον Διονύσιον», τὸ σχολιάζει ὁ O. Schissel στὸ μελέτημά του «Christophoros Mytilenaios an den hl. Dionysios wegen der himmlischen Hierarchie», πού δημοσιεύθηκε στὸ περιοδ. τοῦ N. A. Βέη «Byzantinisch - Neugriechische Jahrbücher», τόμ. 8, 1929 - 1930, σελ. 350 - 352.

Γιὰ τὸν Χριστόφορο τὸν Μυτιληναῖο εὐρύτατο λόγο κάνει, μὲ εὐστοχώ-

τατες παρατηρήσεις σχετικά με τὴν προσφορά του, ὁ Krumbacher στὴν «Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας», μετάφρ. Γ. Σωτηριάδου, τόμ. Β', σελ. 675 - 681.

Ἄξιολογώτατη εἶναι ἡ μελέτη τοῦ Κ. Ἀμάντου με τὸν τίτλο «Βυζαντινὰ ποιήματα τοῦ Χριστοφóρου Μυτιληναίου» («Μικρὰ Μελετήματα», 1940, σελ. 189 - 194).

Πρόσφατα δημοσιεύθηκε μελέτη τῆς Ε. Follieri (Roma) καὶ τοῦ I. Dujčev (Sofia): «Il calendario in sticheri di Crisroforo di Mitilene», στὸ περιοδ. «Byzantinoslavica» τῆς Πράγας, 1964, τόμ. XXV, 1, σελ. 1 - 36. Οἱ σελίδες 1 - 15 ἀναφέρονται στὸ ἑλληνικὸ κείμενο τοῦ ἑμμετροῦ καλενδαρίου τοῦ Χριστοφóρου τοῦ Μυτιληναίου, πού τὸ μελετᾷ σὲ ἰταλικὴ γλῶσσα ἡ Ε. Follieri, καὶ οἱ ἐπόμενες σὲ σύντομη εἰσαγωγή (16 - 18) στὴ σλαβικὴ μετάφραση τοῦ ἡμερολογίου αὐτοῦ (18 - 32), πού τὴν ἐπιμελεῖται ὁ I. Dujčev. Ἐνάντιον σὲ ἄλλα, μᾶς παρέχεται ἡ πληροφορία ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὰ θρησκευτικὰ ποιήματα πού μεταφράστηκαν κατὰ τὸν Μεσαίωνα στὰ σλαβικὰ γιὰ λειτουργικὴ χρῆση, ἔγιναν ἐπίσης μεταφράσεις στὴν ἴδια γλῶσσα ποιημάτων τοῦ Γεωργίου Πισίδου, Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ, τοῦ Κωνσταντίνου Μανασσῆ καὶ ἄλλων βυζαντινῶν ποιητῶν. Καὶ κάτι πού ἐνδιαφέρει εἰδικώτερα τὸ θέμα μας: «Ἀπὸ τοὺς Σλάβους μεταφραστὲς τοῦ Μεσαίωνα δὲν ἀγνοήθηκε τὸ ὄνομα ἐνὸς ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ποιητῆς τοῦ Βυζαντίου, τοῦ Χριστοφóρου τοῦ Μυτιληναίου» (σελ. 16).

Ὁ Χριστόφορος ὁ Μυτιληναῖος ὑπῆρξε ἓνας βυζαντινὸς ποιητὴς με εὐρύτητα νοοτροπίας καὶ κατευθύνσεων. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, γνήσια θρησκευτικὰ βιώματα προσιδιάζουν στὸ ἔργο του, ὅπου σὲ ἕκταση ὑπάρχει πολλὴ θεολογία. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος καὶ τὰ ἀντικείμενά του εἶναι παρόντα σ' ἓνα ἄλλο τμῆμα τῆς ποιήσεώς του. Καὶ σ' αὐτὸ βέβαια δὲν παύει ν' ἀναζητᾷ καὶ νὰ συλλέγη τὸν Θεό, πού εἶναι γι' αὐτὸν μόνιμη πηγὴ συναισθημάτων. Γνωρίζει νὰ στρέφεται πρὸς τὸν ἐσωτερικὸ καὶ πρὸς τὸν ἐξωτερικὸ κόσμο. Καὶ τὰ δύο ἀποτελοῦν ἐστίες τῶν ἰδεῶν του. Θαρρεῖ κανένας πὼς στὸ ἔργο του διασταυρῶνεται ὁ Θεὸς καὶ ἡ ἀνθρώπινη ὑπαρξή. Ὁ ποιητὴς αὐτὸς ἔχει ὑποκειμενικὴ καὶ ἀντικειμενικὴ ἀντίληψη τοῦ Θεοῦ. Καὶ γι' αὐτὸ μᾶς δίνει σύγχρονα ἀκραιφνῆ θρησκευτικὴ ποίηση ἀλλὰ καὶ ἀνόθευτη προσωπικὴ ποίηση. Σὲ ὅλα τὰ γραπτὰ του ὑπάρχει ἓνα εὐάρμοστο πνευματικὸ περιβάλλωμα.

R É S U M É

LE POÈTE BYZANTIN CHRISTOPHORE DE MYTILÈNE

Christophore de Mytilène, poète byzantin du 11e s., originaire de Mytilène, vécut à Constantinople et c'est là qu'il a composé ses poèmes.

Des poèmes de Christophore ont été édités par Antonio Rocchi à Rome en 1897. L'édition critique la plus complète des poèmes de Christophore est celle d'Eduard Kurtz à Leipzig en 1903 sur laquelle Sp. Lambros a consacré un long compte-rendu dans «Néos Hellénomnémon», vol II, 1905.

Christophore a écrit un assez grand nombre de poèmes. Ses poèmes religieux ont une densité particulière. Non moins considérables sont ses distiques à la Semaine Sainte et à d'autres fêtes diverses.

Dans cette étude sont cités et analysés brièvement des fragments de poèmes de Christophore, comme p.ex. celui à Pantocrator de l'Ovale ou les vers touchants sur la mort de sa mère, de son frère et de sa sœur. Deux de ses poèmes sont consacrés à Jean Chrysostome et Nicetas de Synades. D'autre part, ses poèmes «à l'araignée», «au cheval en cuivre d'Hippodrome», «énigme aux heures de l'horloge» sont très délicats.

Il a écrit aussi un grand nombre de poèmes satiriques dans lesquels il se moque de faits de la vie humaine qui sont dignes d'ironie. Quelques uns de ses poèmes ont une tendance philosophique.

C'est Karl Krumbacher qui, dans son «Histoire de la Littérature Byzantine», Vol. II, a consacré des pages remarquables sur Christophore de Mytilène.

Très remarquable est aussi l'article de Constantin Amantos compris dans ses «Petites Études» (1940).

O. Schissel a commenté le 86e poème de Christophore de l'édition Kurtz dans une courte étude qui a été publiée dans «Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher», vol. 8, 1929-1930.

La plus récente étude sur Christophore a été publiée par E. Follieri et I. Dujcev dans «Byzantinoslavica», vol. 25, Prague (1964).

Christophore de Mytilène fut certainement un poète byzantin très important. Dans son œuvre se rencontrent l'hymne à Dieu et la présence de l'homme.

THÉODORE XYDIS